

CUMHURİYETİN 100
GÖÇLERLE DOLU YILI
100 Başlıkta Göç Yazıları

Cevdet YIMAZ (2023)

“Samsun ve Göç”

Cumhuriyetin Göçlerle Dolu Yüzyılı / 100 Başlıkta Göç Yazıları,

(Ed.: Gazanfer Özcan), Cem Yayınevi, İstanbul, (757-766)

YAZARLAR

Serenay Akkaya, Ankara Üniversitesi
Elif Aktaş Çelik, Strasbourg Üniversitesi-Fransa
Kemal An, Dokuz Eylül Üniversitesi
Cahit Aslan, Çukurova Üniversitesi
Şükrü Aslan, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi
Zehra Arslan, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi
Cem Serkan Atlı, Dokuz Eylül Üniversitesi
Ayşegül Aydıngün, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Hasan Hüseyin Aygül, Akdeniz Üniversitesi
Mustafa Çağrı Ayalp, Tarsus Üniversitesi
Nermin Aydemir Çavuş, Antalya Bilim Üniversitesi
Mustafa Berkay Aydın, Bursa Uludağ Üniversitesi
Saadet Aydın, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi
Edip Aygüler, Mersin Üniversitesi
Yelda Bektaş, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi
Birtan Bozlu, Akdeniz Üniversitesi
Meryem Bulut, Ankara Üniversitesi
Eray Canlar, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
F. Bilge Cengiz, Karaman Mehmet Bey Üniversitesi
Sevgi Çilingir, Dokuz Eylül Üniversitesi
Emel Coşkun, Düzce Üniversitesi
Müge Dalkıran, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Saniye Dedeoğlu, Abdullah Gül Üniversitesi
Ayla Deniz, Ankara Üniversitesi
Efnan Dervişoğlu, Kocaeli Üniversitesi
Kemal Dil, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Kaan Diyarbakırlıoğlu, Yalova Üniversitesi
Emre Doğan, Çankırı Karatekin Üniversitesi
Selda Dudu, Seville Üniversitesi-İspanya
Emine Dünder, Manisa Celal Bayar Üniversitesi
Çisel Ekiz Gökmen, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Tuğba Elmacı, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Adem Yavuz Elveren, İzmir Ekonomi Üniversitesi
Sema Erder, Marmara Üniversitesi
Emre Erdoğan, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Yaşar Erjem, Mersin Üniversitesi
Gökhan Eken, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Rüstem Erkan, Dicle Üniversitesi
Tahire Erman, Bilkent Üniversitesi
Melih Ersoy, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Göksel Göker, Fırat Üniversitesi
Hacer Gören, Koç Üniversitesi
Aslı Gözde Akış, Akdeniz Üniversitesi
Sevinç Güçlü, Akdeniz Üniversitesi
Hasan Güler, Uşak Üniversitesi
Ali Ekber Gülersoy, Dokuz Eylül Üniversitesi
Fuat Güllüoğlu, Anadolu Üniversitesi
Nevzat Gümüş, Dokuz Eylül Üniversitesi
Turgut Gümüşoğlu, Dokuz Eylül Üniversitesi
Ceren Günerez, Ankara Üniversitesi
Muazzez Harunoğulları, Kilis 7 Aralık Üniversitesi

Ahmet İçduygu, Koç Üniversitesi
Özgür İpek, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
H. Bayram Kaçmazoğlu, İnönü Üniversitesi
Aslıcan Kalfa Topateş, Pamukkale Üniversitesi
Fatih Kahraman, İzmir Katip Çelebi Üniversitesi
Leyla Kahraman Yüce, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi
Özlem Kahya Nizam, Süleyman Demirel Üniversitesi
İsa Kalaycı, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Başak Kale, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Selmin Kaşka, Marmara Üniversitesi
Ayhan Kaya, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Gazanfer Kaya, Dokuz Eylül Üniversitesi
İlhan Kaya, Ghent Üniversitesi-Belçika
Özgür Kaymak, MEF Üniversitesi
Hatice Kurtuluş, İstanbul Üniversitesi
Melis Oğuz Çevik, Beykent Üniversitesi
Neva Övünç Öztürk, Ankara Üniversitesi
Ayşegül Şükran Öz, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Barış Özdal, Bursa Uludağ Üniversitesi
Ertuğrul Murat Özgür, Ankara Üniversitesi
Nurcan Özgür Baklacioğlu, İstanbul Üniversitesi
Şule Sidrenur Öztürk, Akdeniz Üniversitesi
Saime Özüçürmez, Başkent Üniversitesi
Mümtaz Peker, Ege Üniversitesi
Semra Purkıs, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
Helga Rittersberger-Tılıç, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Cemal Salman, İstanbul Üniversitesi
Özge Sarıalioğlu, Düzce Üniversitesi
Aslı Şahankaya Adar, Beykent Üniversitesi
Kadriye Şahin, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi
Aziz Şeker, Amasya Üniversitesi
Mustafa Şen, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
İlhan Tekeli, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Gülşay Toksöz, Ankara Üniversitesi
Oya Topdemir Koçyiğit, İstanbul Üniversitesi
M. Devrim Topses, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
İsmail Tufan, Akdeniz Üniversitesi
Sinem Burcu Uğur, Akdeniz Üniversitesi
Pınar Uyan Semerci, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Onur Uzer, Bursa Teknik Üniversitesi
Nil Uzun, Orta Doğu Teknik Üniversitesi
Mustafa Yakar, Süleyman Demirel Üniversitesi
Ayşem Yanar, Ankara Üniversitesi
Filiz Göktuna Yaylacı, Anadolu Üniversitesi
Özkan Yıldız, Sesader
Cevdet Yılmaz, Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Ebru Yılmaz, Anadolu Üniversitesi
Fatma Yılmaz Elmas, İstanbul Bilgi Üniversitesi
Fikriye Yılmaz, Başkent Üniversitesi
Emin Yiğit, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi
Mustafa Murat Yüceğahin, Ankara Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	11
-------------	----

GİRİŞ

CUMHURİYETİN 100 YILLIK TARİHİNDE GÖÇ OLGUSUNUN NİTELİĞİ NASIL DEĞİŞTİ? İlhan Tekeli	13
--	----

GÖÇ KAVRAMLARI VE TÜRLERİ BAĞLAMINDA TÜRKİYE

1- TÜRKİYE'DE İÇ GÖÇ: Gazanfer Kaya-Ali Ekber Gülersoy	27
2- TARIMDA MEVSİMLİK İŞÇİ GÖÇÜ: Pınar Uyan Semerci	41
3- ULUSLARARASI ÖĞRENCİ GÖÇÜ: F. Bilge Cengiz	49
4- BEYİN GÖÇÜ: Selda Dudu-Adem Yavuz Elveren	55
5- MEKİK GÖÇÜ: Sema Erder-Selmin Kaşka	63
6- TERSİNE GÖÇ-ALMANYA'DAN DÖNEN GÖÇMENLER: Helga Rittersberger-Tılıç	73
7- TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI EMEK GÖÇÜ: Saniye Dedeoğlu-Aslı Şahankaya Adar	81
8- KADIN TİCARETİ VE DÜZENSİZ GÖÇ: Emel Çoşkun	87
9- GÖÇMEN KAÇAKÇILIĞI VE SINIR GÜVENLİĞİ: Başak Kale	95

GÖÇ, YERLEŞİM VE DÖNÜŞÜMLER

10- GÖÇ VE GECEKONDU: Tahire Erman	103
11- GÖÇ, KONUT VE KENTSEL DÖNÜŞÜM: Nil Uzun	111
12- İÇ GÖÇLERİN KENTLEŞME VE KENTSEL MEKÂN ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ: Melih Ersoy	119
13- İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE GÖÇ BAĞLAMINDA TÜRKİYE: Ahmet İçduygu-Hacer Gören	127
14- DOĞAL AFET VE GÖÇ: Nevzat Gümüüş	135

GÖÇ VE TOPLUMSAL KURUMLAR

15- GÖÇ, AİLE VE EVLİLİK: Oya Topdemir Koçyiğit	145
16- GÖÇ, EKONOMİ VE İŞ GÜCÜ PİYASASI: Gülay Toksöz	153
17- GÖÇ VE TÜRK HUKUKU: Neva Övünç Öztürk	159
18- GÖÇ VE EĞİTİM: M. Devrim Topses	167
19- DIŞ GÖÇLER VE SAĞLIK: Fikriye Yılmaz	173
20- GÖÇ VE DİN: Cemal Salman	185
21- GÖÇ VE MEDYA: Filiz Göktuna Yaylacı	201

GÖÇ VE NÜFUS BİLEŞENLERİ

22- ULUSLARARASI GÖÇMEN ÇOCUKLAR: Fatih Kahraman	211
23- GÖÇ VE GENÇLİK: Emre Erdoğan-Pınar Uyan Semerci	219
24- İÇ GÖÇ VE YAŞLILIK: İsmail Tufan-Aslı Gözde Akış-Şule Sidrenur Öztürk	231
25- GÖÇ VE ÖZEL GEREKSİNİMLİ BİREYLER: Ayşegül Şükran Öz	243

GÖÇ VE SOSYAL SORUNLAR

26- GÖÇ VE YOKSULLUK: Sinem Burcu Uğur	253
27- ULUSLARARASI GÖÇMENLERİN SOSYAL DIŞLANMASI: Çisel Ekiz Gökmen-Saniye Dedeoğlu	263
28- REFAH TOPLUMUNDA GETTO-RINKBEY'DE TÜRKLER: Sema Erder	271
29- GÖÇ, SOSYAL POLİTİKA VE SOSYAL HİZMETLER: Aziz Şeker	285

GÖÇ VE SİYASET

30- TÜRK-YUNAN NÜFUS MÜBADELESİ: Kemal Arı	291
31- GÖÇ İDARESİ BAŞKANLIĞI: F. Bilge Cengiz	301
32- TÜRKİYE'DE GÖÇ YÖNETİMİ: Başak Kale	307
33- ULUSLARARASI GÖÇ BAĞLAMINDA YEREL YÖNETİMLER VE SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI: Yelda Bektaş	317
34- KIRSAL GÖÇ VE KIRSAL KALKINMA BAĞLAMINDA ULUSLARARASI GÖÇMENLER: Fatma Yılmaz Elmas	325
35- AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE İLİŞKİLERİNDE GÖÇ: Nermin Aydemir Çavuş	333
36- BİRLEŞMİŞ MİLLETLER MÜLTECİLER YÜKSEK KOMİSERLİĞİ VE TÜRKİYE: Başak Kale-Müge Dalkıran	339
37- ULUSLARARASI GÖÇ VE UYDU KENTLER: Özlem Kahya Nizam	349
38- HÜKÜMET PROGRAMLARINDA GÖÇ (1960-2023): Saadet Aydın	357
39- KALKINMA PLANLARINDA GÖÇ (1963-2023): Aziz Şeker-Gazanfer Kaya	365
40- ZORUNLU VE KİTLESEL BİR GÖÇ OLARAK TÜRKİYE'DE İSKÂN: Şükrü Aslan	383
41- CUMHURİYETİN DERSİM (TUNCELİ) TAHAYYÜLÜNDE GÖÇ VE İSKÂN: Şükrü Aslan	389
42- ULUSLARARASI SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE GÖÇ: Mustafa Çağrı Ayalp-Edip Aygüler	395
43- TÜRKİYE'DE ZORUNLU GÖÇ VE TOPLUMSAL UYUM: Saim Özüçürmez	403
44- SURİYELİ GÖÇMEN ÇOCUKLARIN TOPLUMSAL BÜTÜNLEŞMESİ: Fuat Güllüpınar-Ebru Yılmaz	411

TÜRKİYE'DEN GÖÇLER

45- ALMANYA'YA GÖÇ: Barış Özdal	423
46- HOLLANDA'YA GÖÇ: Mustafa Berkay Aydın	433
47- FRANSA'YA GÖÇ: Elif Aktaş Çelik	443
48- BELÇİKA'YA GÖÇ: Filiz Göktuna Yaylacı	449
49- AVUSTURYAYA GÖÇ: Turgut Gümüšoğlu	461
50- İNGİLTERE'YE GÖÇ: Sevgi Çilingir	469
51- AVUSTRALYA'YA GÖÇ: Kemal Dil	477
52- ABD'YE GÖÇ: İlhan Kaya	485
53- KANADA'YA GÖÇ: Başak Kale	493
54- İSVEÇ'E GÖÇ: Göksel Göker	501
55- KUZEY KIBRIS'A GÖÇ: Hatice Kurtuluş-Semra Purkıs	511
56- SUUDİ ARABİSTAN'A İŞÇİ GÖÇÜ: Emre Doğandor-Mustafa Murat Yüceşahin	521

TÜRKİYE'YE GÖÇLER

57- BULGARİSTAN'DAN GÖÇ: Zehra Arslan.....	529
58- YUGOSLAVYA'DAN GÖÇ: Nurcan Özgür Baklacioğlu.....	539
59- AFGANİSTAN'DAN GÖÇ: Hasan Güler.....	547
60- SURİYE'DEN GÖÇ: Hasan Hüseyin Aygül.....	555
61- İRAK'TAN GÖÇ: İsa Kalaycı.....	563
62- İRAN'DAN GÖÇ: Aslıcan Kalfa Topateş.....	575
63- SAHRA ALTI AFRİKA'DAN GÖÇ: Emel Çoşkun-Özge Sarılioğlu.....	585
64- AZERBAYCAN'DAN GÖÇ: Saniye Dedeoğlu-Çisel Ekiz Gökmen.....	591
65- AHİSKA TÜRKLERİNİN GÖÇÜ: Ayşegül Aydıngün.....	597
66- ORTA ASYA CUMHURİYETLERİ'NDEN GÖÇ: Kaan Diyarbakırlıoğlu.....	605
67- RUSYA'DAN GÖÇ: Ertuğrul Murat Özgür.....	615
68- UKRAYNA'DAN GÖÇ: Ayla Deniz.....	625

GÖÇ, KÜLTÜR VE KİMLİK

69- GÖÇ VE YEMEK KÜLTÜRÜ: Kadriye Şahin.....	631
70- GÖÇ VE BELLEK: Meryem Bulut.....	643
71- GÖÇ VE MÜZECİLİK: Ceren Günerez-Ayşem Yanar.....	651
72- GÖÇ VE ALEVİLER: Cemal Salman-Mustafa Şen.....	659
73- GÖÇ, DİASPORA VE TÜRKLER: Ayhan Kaya.....	669
74- İSTANBUL'DAKİ AZINLIKLARIN ETNO-DİNSEL YER SEÇİMİ VE GÖÇLER: Özgür Kaymak.....	679

KENTLERİN GÖÇ DENEYİMİ

75- İSTANBUL VE GÖÇ: İlhan Tekeli.....	687
76- ANKARA VE GÖÇ: Mustafa Yakar.....	711
77- İZMİR VE GÖÇ: Mümtaz Peker.....	721
78- BURSA VE GÖÇ: Onur Uzer.....	729
79- ANTALYA VE GÖÇ: Sevinç Güçlü.....	739
80- GAZİANTEP VE GÖÇ: Özkan Yıldız.....	749
81- SAMSUN VE GÖÇ: Cevdet Yılmaz.....	757
82- DİYARBAKIR VE GÖÇ: Rüstem Erkan.....	767
83- HATAY VE GÖÇ: İsa Kalaycı.....	773
84- MERSİN VE GÖÇ: Yaşar Erjem.....	783
85- ADANA VE GÖÇ: Cahit Aslan.....	791
86- KİLİS VE SURİYELİLER GÖÇÜ: Muazzez Harunoğulları.....	799

SANAT VE EDEBİYATTA GÖÇ

87- GÖÇ VE SANAT: Gökhan Eken.....	807
88- GÖÇ VE SİNEMA: Tuğba Elmacı.....	815
89- GÖÇ VE BELGESEL SİNEMA: Özgür İpek.....	823
90- GÖÇ VE MÜZİK: Emine Dündar.....	835
91- TÜRK EDEBİYATI'NDA GÖÇ VE GÖÇMENLER: Efnan Dervişoğlu.....	845

GÖÇ ARAŞTIRMALARI VE ARAŞTIRMACILARI

92- KADIN GÖÇÜ ARAŞTIRMALARI: Serenay Akkaya-Mustafa Murat Yüceşahin.....	855
93- TÜRKİYE'DE GÖÇ ÇALIŞMALARI VE TOPLUMSAL CİNSİYET: Melis Oğuz Çevik.....	865
94- TÜRK SOSYOLOJİ TARİHİNDE GÖÇ ARAŞTIRMALARI (1950-1990 DÖNEMİ): H. Bayram Kaçmazoğlu.....	871
95- ÜNİVERSİTE GÖÇ ARAŞTIRMA MERKEZLERİ: Cem Serkan Atlı.....	881
96- MÜBECCEL KIRAY'IN ÇALIŞMALARINDA GÖÇ: H. Bayram Kaçmazoğlu.....	891
97- İBRAHİM YASA'NIN ÇALIŞMALARINDA GÖÇ: Birtan Bozlu.....	897
98- İLHAN TEKELİ'NİN ÇALIŞMALARINDA GÖÇ: Emin Yiğit.....	903
99- RUŞEN KELEŞ'İN ÇALIŞMALARINDA GÖÇ: Leyla Kahraman Yüce.....	911
100- NERMİN ABADAN-UNAT'IN ÇALIŞMALARINDA GÖÇ: Filiz Göktuna Yaylacı.....	919

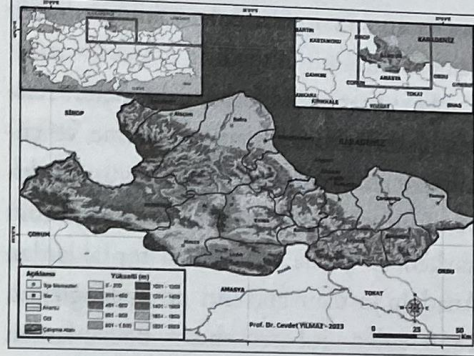
81. SAMSUN VE GÖÇ

Cevdet Yılmaz*

Giriş: Doğumlar ve ölümlerden sonra nüfus değişimi üzerinde rol oynayan en önemli faktör *göçler*dir. Kabaca iki yer arasındaki nüfus hareketliliği olarak adlandırılan *göç* konusu; *iç ve dış göçler*, *gönüllü veya zorunlu göçler*, *geçici ya da daimî göçler* gibi ayrı ayrı başlıklar altında ele alınıp incelenir. Geçmişten günümüze değin bu göç çeşitlerinin neredeyse tamamı Samsun'da görülmüş ve yaşanmıştır. Bu çalışmada Karadeniz Bölgesi'nin en büyük kentlerinden olan Samsun şehrinin göç dinamikleri ve bu göçlerin Samsun il nüfusuna etkileri ele alınacaktır.

Samsun İlinin Yeri ve Konumu: Samsun ili Türkiye'nin kuzeyinde Orta Karadeniz Bölümü'nde yer alır (Şekil 1). Kuzeyde Karadeniz, doğuda Ordu, batıda Sinop, güneyde Tokat, Amasya ve Çorum illeri ile komşudur. İlin toplam yüzölçümü 9.352 km²'dir. Kuzey Anadolu silsilesinin devamı olan Canik Dağları ilin başlıca yükseltilerini, iç kesimlerden bu dağları aşarak denize ulaşan Kızılırmak ve Yeşilirmak başlıca akarsularını, bunların getirdiği alüvyal malzeme de ilin başlıca düzlükleri olan Çarşamba ve Bafra ovalarını oluşturmuştur (Yılmaz ve Zeybek, 2016).

Şekil 1. Samsun İli ve İlçeleri Lokasyon Haritası

Tarihsel geçmişi 7.000 yıl kadar geriye giden Samsun şehri 12. yüzyıl başlarında Türklerin eline geçmiş, eski Ceneviz kolonisi Amisos'un hemen bitişiğinde 1420'lerde "Müslüman Samsun" olarak adlandırılan yerleşim yeri kurulmuştur. 1900'lerin başlarına kadar Kuzey Anadolu'da Karadeniz kıyısında küçük bir Anadolu liman kenti görünümünde olan Samsun şehri (bazı dönemler azalsa da) tarih boyunca önemini muhafaza etmiştir. Karadeniz sıradağlarının Samsun yöresinde alçalarak iç kesimlere geçişi kolaylaştırması bunda etkili olmuş, tarihsel süreçte Karadeniz'i Anadolu üzerinden Mezopotamya ve Akdeniz havzasına bağlayan tarihi yollar önemini hiç kaybetmemiştir. Nitekim günümüzde de Samsun; Karadeniz çevresindeki ülkeler ile Orta ve Doğu Karadeniz Bölümlerindeki kıyı kentlerini deniz, kara ve demiryolu bağlantısıyla Anadolu içlerine ve oradan Ortadoğu ülkeleri ve Akdeniz havzasına bağlamaya devam etmektedir. Mustafa Kemal'in 19 Mayıs 1919'da Kurtuluş Savaşı'nı buradan başlatması da bu konum neticesi ortaya çıkmıştır (Yılmaz, 2011).

Samsun ili fizikî ve beşerî çekicilikleri yanında, sahip olduğu bu önemli konum nedeniyle tarihî çağlardan günümüze kadar önemli göç yollarından biri hâline gelmiş, bazen göçmen iskânına, bazen de göçmenlerin transit geçişine sahne olmuştur.

* Prof. Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Coğrafya Eğitimi Anabilim Dalı, cyilmaz@omu.edu.tr.

Kentlerin Göç Deneyimi

Günümüzde bu hareketlilik iç göçler, dış göçler ve mevsimlik göçler şeklinde devam etmektedir.

Yurtdışından Samsun'a Göçler: Osmanlı İmparatorluğu'nun gerileme ve çöküş dönemi, aynı zamanda (bugün Türkiye dışında kalan coğrafyalardaki) kontrolü kaybedilen ya da terk edilen topraklardan Anadolu'ya olan göçlerin de başlangıcıdır. 1850'lerden itibaren hem Balkanlardan hem de Kırım ve Kafkaslardan bugünkü Anadolu topraklarına yoğun bir göç başlamış, Samsun da bundan etkilenmiş, önemli miktarda göçmene ya daimi olarak ev sahipliği yapmış ya da onlar için geçici süreyle barınma ve sonrasında dağıtım merkezi olmuştur. 1920'lerde Mübadiller, 1950'lerde Yugoslavya'dan, 1980'lerde Bulgaristan'dan gelen Muhacirler, 2010'larda Suriye ve Irak'tan gelen Sığınmacılar, 2020'lerde de savaştan kaçan Ruslar ve Ukraynalılar Samsun'un bugünkü nüfus yapısı üzerinde etkili olan başlıca nüfus hareketleridir.

Kırım ve Kafkas Muhacirleri: İlk kitlesel göç Kırım Savaşı sonrası 1859-1860 yıllarında başlamıştır. Bu dönemde yaklaşık 300.000 kişi göç etmek üzere Kırım'ı terk etmiştir. 1859'da Şeyh Şamil direnişinin kırılması bunda büyük rol oynamıştır. Ardından *Doksanüç Harbi* olarak bilinen 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan Osmanlı'nın yenilgiyle çıkması nedeniyle Kırım'la beraber Karadeniz'in kuzeyi ve bütün Kafkasya'nın Rusların kontrolüne girmesi sonucu ikinci kitlesel göç dalgası başlamış, yine bu göçlerle de 300.000'e yakın kişi Osmanlı topraklarına göç etmiştir. Böylece bu bölgede yaşayan Türk, Çerkez, Gürcü, Abaza vd. tüm Müslümanlar çareyi göç etmede ve Osmanlı devletine sığınmada bulmuşlardır (İpek, 2006: 40). Tüm bu göç sürecinde göçe katılanların bir kısmı gemilerle Balkanlardaki topraklara, diğer

önemli bir bölümü de denizyolu ile Karadeniz kıyısındaki limanlara; Samsun, Trabzon, Sinop ve İnebolu'ya çıkmışlardır. Bunların bir kısmı başta Samsun yöresi olmak üzere Karadeniz Bölgesi'ne yerleştirilirken, bir kısmı da bu limanlar üzerinden diğer göçmen iskân sahalarına nakledilmişlerdir (Şekil 2).

Samsun; gerek çevresinde iskâna elverişli yerlerin bulunması, gerekse Anadolu'nun iç kesimlerine olan karayolu bağlantısı nedeniyle yerleşmek isteyenlerin hedefi hâline gelmiş, 10.000 civarında olan kent nüfusu hızla artarak 1864'te göre 45.000'i geçmiştir. Şehre gelenler geçici olarak kendilerine tahsis edilen han ve medrese gibi kamuya açık yerlere yerleştirilmişler, göçmenlerin tamamı şehirde iskân edilemeyince çevredeki köy ve kasabalara yönlendirilmiştir. Bu dönem aynı zamanda Çarşamba ve Bafra ovalarının drenaj yokluğu nedeniyle sivrisinek ve sıtma yuvası olduğu tarihlendirir. Yer yokluğundan mecburen buralara yerleştirilen göçmenlerin bir kısmı bu zor şartlara dayanamamış, Nisan 1864-Ocak 1865 tarihleri arasında kalan 8 ay içinde resmi kayıtlara göre 13.558 kişi sıtma hastalığı nedeniyle bu ovalarda hayatlarını kaybetmişlerdir (İpek, 2006: 44).

Şekil 2. Kırım ve Kafkaslardan Anadolu'ya Göç Yolları ve İskân Bölgeleri

Kaynak: Yılmaz, 2007.

20. Yüzyılın Başlarında Samsun:

Kırım ve Kafkaslardan gelen göçmenlerin etkisi, Avrupa bandıralı buharlı gemilerin Karadeniz limanlarını ziyarete başlamaları, Anadolu içlerinde devlet otoritesinin zayıflamasına paralel olarak ortaya çıkan güvenlik sorunu gibi gelişmelere paralel olarak Anadolu'nun çeşitli vilayetlerinde faaliyet gösteren Rum ve Ermeni tüccarların bir kısmı Samsun'a gelmiştir. Bu tüccarların Samsun'da başlıca işveren konumuna gelmeleri ve kendi dindaşlarını kayırmaları, dış ülkelerin politik oyunları gibi birçok sebep sonucu iç bölgelerdeki gayrimüslimlerden binlercesi Karadeniz kıyısı kentlerde, bu arada Samsun'da toplanmaya başlamıştır. 1914 tarihinde Canik idarî bölgesinin toplam nüfusu 393.292'dir. Bunların 265.950'si Müslüman, 98.739'u Rum, 27.058'i (Gregoryen) Ermeni ve 1.545'i ise Ermeni Protestan, Ermeni Katolik ve Yahudi'di. Yine aynı yılda, Samsun merkez kazada 44.992 Müslüman nüfusa karşı 54.709 Rum nüfus barınıyordu. Bafra kazasında 48.944 Müslüman'a karşılık 30.838 Rum nüfus vardı. 1922 yılına gelindiğinde ise Canik'te 180.000 Müslüman'a karşı 50.000 civarında Hristiyan vardı (İpek, 2000: 6).

Mübadelenin başladığı yıllara gelindiğinde, Canik Sancağı genelinde Müslüman nüfus fazla iken merkezde (Samsun şehrinde) ise gayrimüslim nüfus daha fazlaydı. Kentteki Müslümanların önemli bir kısmı da gayrimüslim nüfusun kiracısı durumundaydı. Bu durum iç bölgelerden gelen gayrimüslim nüfusun Samsun kent merkezinde yoğunlaşması sonucu ortaya çıkmıştı.

Mübadele Göçleri: Türkiye ile Yunanistan arasında 30 Ocak 1923 tarihinde yapılan *Mübadele Anlaşması* gereği Samsun ve çevresindeki illerden toplam 51.784 Rum mübadeleye tabi tutulmuş, bunla-

81. Samsun ve Göç

rın 22.668'i Samsun'dan gitmiştir (İpek, 2000: 7-8). Yunanistan'dan Türkiye'ye göç eden 500.000'e yakın Türk'ün 25.000 kadarı Samsun'a gelmiş, bunların yaklaşık 3.500 kadarı Samsun şehrine, diğerleri ise başta Bafra olmak üzere, Alaçam, Çarşamba ve Terme ilçe merkezleri ve köylerine yerleştirilmiştir. Deniz yolunu kullanarak Samsun'a gelen Mübadillerin çoğunluğu Kavala ve Drama yöresindedir.

Mübadiller geldiklerinde kendilerine gösterilen yerlerin büyük kısmında daha önce gelen Şark Mültecileri, Kafkas, Kırım ve Arnavut göçmenler yerleştirilmiş olduğu için Samsun'da birçok sorunla karşılaştılar. Bölgede birçok yerleşim yeri kötü durumda olup insanlar da yoksulluk sınırının altına yaşar duruma düşmüşlerdi. Samsun ve çevresindeki Rumlardan kalan birçok mahalle ve köy ya oturulamaz durumdaydı ya da tamiri için büyük harcamalara gereksinim vardı. Giden Rumların bir bölümü de evlerini tahrip ederek göçe katıldıkları için gelen göçmenler büyük sıkıntı yaşadılar. Örneğin bataklık alanlara komşu sahalar yerleştirilenler arasında sıtma vb. salgın hastalıklar sonucu yüzlerce kişi öldü. Ekim 1924'te sadece Bafra kazasında 7.797 göçmen bulunuyordu ve bunların 6.279'u mübadildi (İpek, 2000: 83-88). 1927'de kazalarla birlikte Samsun toplam il nüfusu 200.506 olup, bunun 22.000'i göçmendi ve göçmenler il nüfusunun %11'ini oluşturuyordu (İpek 2000: 161-162).

Gayrimüslim nüfusun Samsun'dan ayrılması ile çöküş yaşayan köy ve kasabalar mübadele ile gelen göçmenler vasıtasıyla eski canlılığına kavuşmuştur. Tütün yetiştiriciliği konusunda uzmanlaşmış olan mübadillerin beraberlerinde bilgi, beceri ve yeni teknikleri de getirmeleri ve bunları Samsun'da denemeleri sonucu bölgede ekonomik yapı hızla düzelmeye başlamış-

Kentlerin Göç Deneyimi

tır. İklim değişikliği ve yaşam şartlarının zorluğu nedeniyle mübadillerin hayatları ilk yıllar sıkıntılı geçse de zamanla çevreye uyum sağlamışlar, çalışkanlıkları ve gayretleri ile Samsun'un demografik, kültürel ve ekonomik yapısının önemli bir parçası olmuşlardır.

Diğer Göçmenler: Kafkas muhacirleri ve Yunanistan Mübadilleri dışında Samsun başka yerlerden de göç almaya devam etmiştir. 1950'lerde Eski Yugoslavya'da Tito döneminde gelenler (Duman, 2010), 1988'de Bulgaristan'daki Jivkov zulmünden kaçarak gelenler bunların başlıcalarıdır. Günümüzde ise önce SSCB'nin dağılması ile ortaya çıkan cumhuriyetlerden (özellikle Azerbaycan ve Gürcistan'dan) Türklerle evlilik yaparak ya da çeşitli işlerde çalışmak üzere gelip yerleşenler, Irak ve en son Suriye iç savaşından kaçarak gelen sığınmacılar, hâlen devam eden Ukrayna-Rusya savaşı nedeniyle gelenler olmak üzere Samsun bir miktar göç almaya devam etmektedir. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'nın 21 Kasım 2022 tarihli verilerine göre; 2022 yılının Mayıs ayında 35.314 yabancı sayısı Karadeniz'de ilk sırada yer alan Samsun'da, Kasım ayı itibarıyla yabancı sayısı 10.678 düşerek 24.636'ya gerilemiş, bu düşüş oranı dikkate alındığında Samsun 'yabancı sayısının en hızlı azaldığı' iller arasında yer aldı (<https://www.ih.com.tr>).

Samsun'dan Yurtdışına Göçler: Cumhuriyetin ilk yıllarında Samsun'dan önemli miktarda nüfus Yunanistan'a göç etmiştir. Mübadele Antlaşması gereği olan bu göçler sırasında Samsun ve çevresindeki Sinop, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Çorum, Tokat, Sivas, Şebinkarahisar ve Yozgat'tan toplam 51.784 Rum mübadeleye tabi tutulmuş, bunların 22.668'i Samsun'dan gitmiştir (İpek, 2000: 7-8).

1960'lı yıllardan itibaren Samsun'dan da Batı Avrupa ülkelerine iş gücü göçü yaşanmış, bunların bir kısmı gittikleri ülkelerde kalıcı hâle gelmiştir (Yılmaz, 1992: 249). Bunun dışında ABD, Kanada, Avustralya gibi ülkelere de bir miktar göç yaşanmıştır.

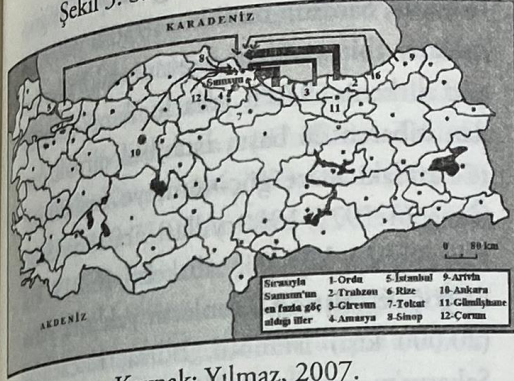
İç Göçler İçinde Samsun'un Yeri: Samsun Cumhuriyet Dönemi içinde başka illerden hem göç almış hem de göç vermiştir. Samsun'un iller arası göçlerdeki yeri, hangi illerden göç aldığı ve hangi illere göç verdiği DİE ve TÜİK istatistiklerinde mevcuttur. Aşağıda Samsun il nüfusunun doğum yerlerine ve belirttikleri *daimi ikametgâh* bilgilerine bakılarak göç aldığı ve verdiği iller değerlendirilmiştir.

Samsun'un Göç Aldığı İller: Cumhuriyet dönemi sayım sonuçlarına bakıldığında, 1935 yılında Samsun ilindeki nüfusun %82,2'si bu ilde doğmuş kişilerden, geri kalan %17,8'lik nüfusun önemli bir kısmını bugün Türkiye Cumhuriyeti dışında kalan topraklarda doğanlar oluşturuyor, bunların başında da Yunanistan doğumlu Mübadil'lerden oluşuyordu.

1970'lere kadar verdiği daha fazla göç aldığı için ilin toplam nüfusu Türkiye ortalamasının üzerinde artmış, bu tarihten itibaren ise aldığından daha fazla göç verdiği için ilin toplam nüfus artışı Türkiye ortalamasının altında kalmıştır. Örneğin Samsun'da 1970'li yıllardan itibaren net göç hızındaki açık giderek büyümeye başlamış, aldığı göç ile verdiği göç arasındaki oran 1975-1980 arasında %₀ -12,6'dan 1995-2000 arasında %₀ -45,5'e gerilemiştir.

Samsun esas olarak kendi bölgesi içinden ve özellikle de doğusundaki illerden göç almıştır. Bu durum 1980'li yıllara kadar bir cazibe merkezi olması nedeniyle Samsun'un Doğu Karadeniz illerinden batıya göç edenler için ilk durak yeri olmasından kaynaklanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3. Samsun'un Göç Aldığı İller

Kaynak: Yılmaz, 2007.

1980 sayım sonuçlarına göre Samsun'da başka ilde doğanların sayısına bakıldığında Trabzon 26.331 kişi ile birinci sırada geliyordu. Bunu 18.889 kişi ile Ordu izlerken, Giresun (8.029), Rize (5.232) ve Sinop (4.736) ilk beşe giren diğer illerdi. Aynı dönemde Amasya, Tokat ve Gümüşhane (Bayburt dâhil) doğumlular da dikkat çekici düzeydeydi. 1980'de 1.008.113 olan toplam il nüfusu içinde 110.441'i il dışında doğmuştu. 2000 yılı sayımında Samsun ili dışında doğup da Samsun'da yaşayanlar içinde en yüksek paya 38.969 kişi ve % 3,2'lik oranla Ordu ili doğumlular sahip olmuştur. Ordu ilini %2,9'luk oranla Trabzon ili takip etmektedir. Bu illeri sırasıyla Giresun, Amasya, İstanbul, Rize, Tokat, Sinop, Artvin, Ankara, Gümüşhane, Çorum, Erzurum, Sivas, Almanya ve Bayburt izlemektedir.

Sonraki yıllarda Samsun ilinde ekonomik gelişmenin durması ve hatta gerilemeye başlaması ile Doğu Karadeniz Bölümü'ndeki illerden Samsun'a göç başlamıştır. Samsun il nüfusu içinde başka ilde doğanlar arasında Trabzon doğumlular birinci sıradan ikinci sıraya düşmüş, Ordu ili birinci sırayı almıştır. Trabzon-Samsun-İstanbul şeklinde özetlenebilecek "kademeli göçler" in yerini Trabzon-İstanbul şeklindeki "doğrudan göçler" in alması bu süreçte etkili olmuştur.

81. Samsun ve Göç

Samsun çekim merkezi olduğu dönemde güneyindeki illerden de önemli miktarda göç almıştır. 2000 yılı sayım sonuçlarına göre il genelinde bulunan Amasya (9.611), Sinop (6.596), Çorum (3.455), Tokat (7.116) ve Sivas (2.862) doğumlular bunu göstermektedir. Samsun'da Erzurum (2.978) doğumlu nüfusun çokluğu dikkate alınırsa Samsun'un hinterlandına bir zamanlar Erzurum'un da dâhil olduğu anlaşılmaktadır (Bahadır vd., 2017, Dinçer vd., 2017, Zeybek vd., 2017a, Zeybek vd., 2017b). Nitekim bugün de Karayolları, DSİ (Devlet Su İşleri), bankaların ve bazı özel şirketlerin bölge müdürlükleri, 19 Mayıs Üniversitesi ve bu üniversitenin Tıp Fakültesi gibi bölgeye hitap eden kurumların Ordu, Sinop, Çorum ve Amasya üzerindeki etkisi sürmektedir. Tokat ve Sivas illeri, demiryolu ulaşımının önemli olduğu 1980 öncesine kadar Samsun'un etki alanı içinde bulunuyordu. Demiryolunun önemini kaybetmesi ve karayollarının gelişmesi ile bu iller Ankara ve İstanbul'un etki alanına girmişler, Samsun'la ilişkileri durma noktasına gelmiştir.

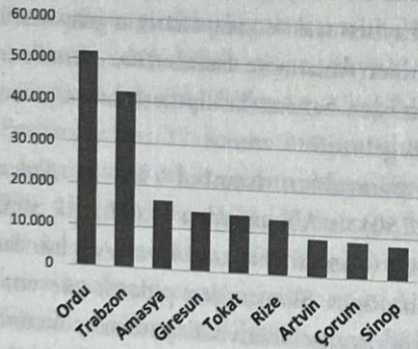
Samsun'un İstanbul (9.161), Ankara (4.750) ve Almanya'dan (2.600) göç alması ise (memuriyet hariç tutulursa) buralara daha önce Samsun'dan giderek göç etmiş kişilerin emeklilik vb. durumlar sonucunda kendi şehirlerine dönmesi ile ilgilidir. Çünkü Samsun'un özellikle şehir merkezi ve kıyı kuşağında yer alan ilçeleri ekonomik ve sosyal yönden gelişmiş oldukları gibi, eğitim, ulaşım, sağlık şartlarının ileri düzeyde olması ve uygun iklim, toprak, su kaynakları vb. çekicilikleri sayesinde özellikle emekli nüfusu geri çekme gücüne sahiptir.

2022 yıl sonu itibarıyla Samsun'da ikamet eden başka ilde doğanlar içinde Ordu ili (51.880) ilk sırayı almakta, onu sırasıyla Trabzon (42.294), Amasya (16.476), Giresun (14.194), Tokat (13.898), Rize

Kentlerin Göç Deneyimi

(13.166), Artvin (9.036), Çorum (8.719) ve Sinop (8.035) gelmektedir (<https://biruni.tuik.gov.tr>), (Şekil 4). Bunlardan Ordu, Trabzon, Giresun, Gümüşhane gibi iller eskiden beri Samsun'la bağı olup hısımlık-hemşehrlik gibi iletici faktörlerin etkisiyle bağlarını sürdürürken (Yılmaz, 2019a), güneydeki Amasya, Tokat ve Amasya gibi iller ise; eğitim, sağlık, turizm, ticaret gibi çekicilikleriyle Samsun'un hinterlandı içinde kalmaktadır. Bugün Samsun'da satılan dairelerin il dışından en önemli müşterileri iç kısımdaki bu illerde yaşayanlardır. Hâlen aktif nüfusu oluşturan insanlar gelecekte emekliliklerini deniz kıyısında sağlık imkânları fazla olan, buldukları illere göre daha gelişmiş bulunan Samsun'u emeklilikte zamanlarını geçirecekleri bir şehir olarak görmektedirler.

Şekil 4. Doğum Yerine Göre Başka İlde Doğanların Samsun İl Nüfusu İçindeki Oranı

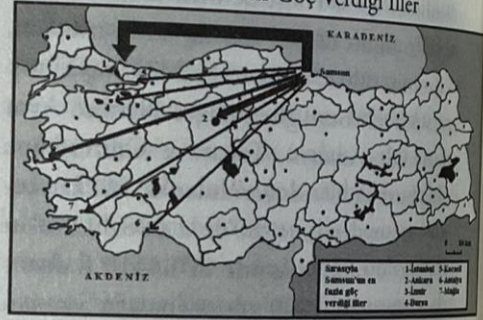

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr>.

İl dışında doğanların oranında az da olsa son yıllarda meydana gelen gerilemenin sebebi Samsun'un cazibesini yitirmesi ve buna bağlı olarak artık eskisi kadar göç almaması ile ilgilidir. Bununla birlikte idarî merkez olması nedeniyle ilde bulunan memurlar, eğitim ve sağlık sektöründe çalışanlar, üniversite, polis okulu ve askeri birliklerin varlığından kaynaklanan geçici nüfus gibi nedenlerle Samsun ilinin toplam nüfusu içinde mutlaka bir miktar başka ilde doğan nüfus olmaya devam edecektir.

Samsun'un Göç Verdiği İller: Dış göçler hariç, Samsun özellikle 1950'li yıllardan itibaren (bir yandan doğusundaki illerden göç alırken) 1970'li yılların ikinci yarısından itibaren de başta İstanbul olmak üzere batıdaki illere göç vermeye başlamıştır. Örneğin 1975-1980 yılları arasında Samsun 35.025 kişi göç alırken, 46.019 kişi de göç vermiştir. Gidenlerin yaklaşık yarısı (20.000 kişi) İstanbul, Bursa, Kocaeli ve Sakarya'yı seçmiş, İstanbul 15.000 kişi ile en fazla tercih edilen il olmuştur (Yılmaz 2007) (Şekil 5).

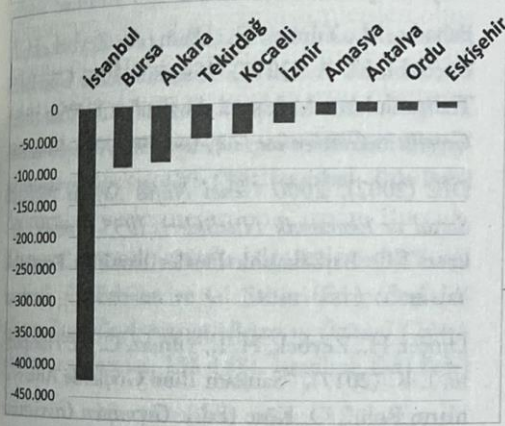
Şekil 5. Samsun'un Göç Verdiği İller

Kaynak: Yılmaz, 2007.

2000 yılı verilerine göre Samsun'un en fazla göç verdiği iller sırasıyla; İstanbul, Ankara, İzmir, Bursa, Kocaeli, Antalya ve Muğla'dır. 1980'li yıllara kadar Samsun'un göç verdiği iller arasında adı geçmeyen Antalya ve Muğla, özellikle 1980'lerden sonra artan turizm yatırımları ile çok sayıda inşaat işçisi ve hizmet sektörü elemanı istihdam eder hâle gelmiş, Samsun için de hedef illerden biri olmuştur. Bir fikir vermesi açısından; 1990 yılı sayım sonuçlarına göre İstanbul ilinde bulunan fakat bu il dışında doğan nüfus içinde Samsun doğumlu nüfus 127.564 kişiydi ve bu rakamla Samsun 11. sırada geliyordu. DİE'nin 2000 yılı sayım sonuçlarına göre İstanbul nüfusu içinde başka ilde doğanların sayısına tekrar bakıldığında Samsun'un 212.056 kişi ile 6. sıraya yükseldiği görülmektedir (DİE, 2002).

2022 yılsonu itibarıyla Samsun dışında ikamet eden Samsunluların yaşadıkları illere bakıldığında ilk sırayı İstanbul (423.117) almaktadır. Bu ili sırasıyla Bursa (93.164), Ankara (87.028), Tekirdağ (52.050), Kocaeli (46.707), İzmir (30.757), Amasya (19.750), Antalya (15.654), Ordu (14.396) ve Eskişehir (10.471) takip etmektedir (<https://biruni.tuik.gov.tr>) (Şekil 6). Şekil 6. Samsun Doğumlu Nüfusun Türkiye'de En Fazla Bulunduğu İlk On İl

Kaynak: <https://biruni.tuik.gov.tr>.

Samsun İlinde Görülen Diğer Göçler: Samsun'da başka göç çeşitleri de görülmektedir. Bunların başında *mevsimlik (sezonluk/dönemlik) göçler* gelmektedir. Samsun sahip olduğu Çarşamba ve Bafra ovaları gibi iki büyük tarım alanı sayesinde geçmişten beri tarım işçisi istihdam etmiştir. Doğu Karadeniz illerinden gelen sezonluk işçilerin bir kısmı zamanla kalıcı hâle gelerek Samsun'a yerleşmişlerdir. Bu nüfusun bir kısmı özellikle yaz döneminde geldikleri illerin yaylalarına, ya da fındık ve çay hasadı dönemlerinde bu işlerle ilgilenmek için memleketlerine gitmeye devam etmektedirler. Ayrıca il genelinde başka şehirlere mevsimlik inşaat işçisi olarak gidenler olduğu gibi, özellikle Çarşamba ve Bafra ovalarındaki fındık tarımına bağlı olarak Güneydoğu illerinden de mevsimlik tarım işçisi almaktadır (Yılmaz, 2019b).

81. Samsun ve Göç

Sonuç: Genel bir kural olarak göçler ekonomik bakımdan geri olan yerlerden gelişmiş yerlere, güvenlik endişesi yaşanan yerlerden daha güvenli olduğu kabul edilen yerlere doğru olur. Göçlere daima aktif nüfus katılır ve bu yüzden de göç alan merkezler daha hızlı gelişirken göç veren yerler geri kalır. Samsun ili, son 150 yıllık dönemde hem göç alması hem de göç vermesi ile *arada kalan bir yer* görünümündedir.

Yurtdışından Samsun'a göç edenler de dâhil, doğudaki illerden Samsun'a göç edenler burayı tam olarak benimsememiş, buradan daha batıya, büyük şehirlere gitmeyi düşündükleri için Samsun'u son durak yeri, kendilerini de Samsun'un kalıcı ve yerli nüfusu olarak görmemişlerdir. Nitekim Mutlu tarafından yapılan çalışmada Samsun için; kente özgü tutum ve davranış düzeyinin düşük, Samsunluluk bilincinin orta ve kent sorunlarına duyarlılığın yüksek düzeyde olduğu bulgularına ulaşılmış, bunun Samsun'a ait sosyo-kültürel bir çelişki olduğuna vurgu yapılmıştır. Samsun'un göçlere bağlı olarak ortaya çıkan kozmopolit yapısının kente özgü tutum ve davranışların gelişmesini olumsuz yönde etkilediği ve Samsunluluk bilincinin gelişmesini güçleştirdiğine dikkat çekilmiştir (Mutlu, 2011). Gül'e göre hiç şüphesiz bu durumun en önemli sebeplerinden biri Samsun'a göç edenlerin geldikleri yerlerdeki kültürel birikimlerini beraberlerinde taşımaları ve bunu yaşatmaya devam ederek Samsun'a entegre olma sürecini geciktirmeleridir (Gül, 2018).

Devletin yatırımlardan elini çekmesi, özelleştirme uygulamaları, Samsun'un teşvik dışı bırakılması gibi faktörlere ilave olarak yeterli miktarda sermaye ve girişimcinin bulunmaması gibi nedenlerle Samsun, il düzeyinde kendi yetiştirdiği veya dışarıdan aldığı hammaddeleri işleyerek katma değer

Kentlerin Göç Deneyimi

yaratıcı tesisler kurmada hep zorluk yaşamıştır.

Samsun'un bu şekilde tek yönlü olarak dışa bağımlı hâle gelmesi ve beklenen gelişmeyi gösterememesi mevcut nüfusunu tutmada sıkıntı yaşamasının en önemli sebebidir. Günümüzde Samsun nitelikli nüfusunu göç olarak vermekte, niteliksiz nüfusu kendine çekmekte böylece mevcut nüfus miktarını yaklaşık olarak muhafaza eden, fakat nitelikli nüfus ile niteliksiz nüfusun yer değiştirdiği bir il görünümündedir. Bu durum il merkezi Samsun şehri için daha da belirgindir.

Samsun şehrinin aldığı göçler, kentin plansız büyümesine yol açmış, batıdaki Atakum sayfiye şeridi daimi kentsel alana dönüşerek şehrin yeni yayılma alanı olmuştur. Böylece Karadeniz sahili boyunca nispeten çizgisel bir gelişim gösteren şehir doğu-batı doğrultuda yaklaşık 50 km'lik bir uzunluğa sahip olmuş, aradaki ulaşım yollarının yetersizliği üst düzeyde bir trafik sorununun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çarpık kentleşme şehir içinde sel ve su baskınlarına sebep olmuş, şehrin altyapısı bundan olumsuz etkilenmiştir. Ayrıca yeşil alanlar giderek daralmış, sorunun çözümü için doğal kıyılar doldurularak alternatif mekânlar yaratılmaya çalışılmıştır.

Geçmişte ve günümüzde yaşanan bu olumsuzluklara rağmen Samsun; kara, hava, deniz ve demiryolu ulaşımı açısından taşıdığı önem, uluslararası enerji hatları üzerinde bulunması, hidroelektriğe dayanan temiz enerji kaynakları, iki büyük delta ovasıyla tarımsal zenginliği, küçük ve orta boy sanayi işletmeleri, kültür, eğitim, sağlık ve turizm altyapısı ile hâlâ bölgesinde önemli bir çekim merkezidir. Bu özellikleriyle büyük bir potansiyele sahiptir. Türkiye nüfusunun başta İstanbul olmak üzere birkaç merkezde toplanma eğilimine gir-

mesi, bu merkezlerin sorunlarının içinden çıkılmaz hâle getirmiştir. Bu ve benzeri nedenlerle yakın bir gelecekte ülke genelinde nüfusun daha dengeli dağılımı ve göç veren yerlerin durumlarının iyileştirilmesi için mutlaka tedbirler alınmalıdır. Böylece daha önce bölgesel çekim merkezi ilân edilen ve ona göre yatırım ve teşvikler verilen (sonra çeşitli sebeplerle ihmal edilen) Samsun gibi illerin de önemi yeniden artacaktır.

Kaynakça

Bahadır, M., Yılmaz, C., Uzun, A., Zeybek, H. İ., Özçelebi, M. A. (2017). "Samsun İline Göç Eden Trabzonluların Mekânsal Analizi", O. Köse (Ed.), *Geçmişten Günümüze Göç*, (ss. 895-904). Samsun.

DİE (2002). *2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, İl/55-Samsun*. Ankara: T.C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını.

Dinçer, H., Zeybek, H. İ., Yılmaz, C. VE Hatipoğlu, İ. K. (2017). "Samsun İline Göçlerde Amasyalıların Rolü", O. Köse (Ed.). *Geçmişten Günümüze Göç* (ss. 881-888). Samsun.

Duman, Ö. (2010). *Rumeli'den Samsun'a Göç (1923-1970)*. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Gül, S. (2018). Göç ve Kültürel Bütünleşme Bağlamında Samsun'da Yaşayan Gümüşhaneliler. *Studies of The Ottoman Domain*, 8(14), 195-217.

<https://www.ihha.com.tr/samsun-haberleri/samsun-da-yabanci-uyruklu-sayisi-azaldi-4034393/>, Erişim Tarihi: 02.01.2023.

<https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?locale=tr>, Erişim Tarihi: 02.03.2023.

İpek, N. (2000). *Mübadele ve Samsun*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayını.

İpek, N. (2006). *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*. Trabzon: Serander Yayınları.

Mutlu, A. (2011). *Metropol Kent Samsun'da Kentlilik Bilinci*. Orta Karadeniz Kalkınma Ajansı, Samsun. TR83/2011/DFD/007.

Yılmaz, C. (1992). *Batı Avrupa Ülkelerinde Çalışan Türk İşçilerinin Türkiye'de Kırsal Kesim ve Şehirleşme*

81. Samsun ve Göç

Üzerine Etkileri. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, C. (2007). "Samsun İlinde Nüfus Hareketleri", C. Yılmaz (Ed.). *Geçmişten Geleceğe Samsun-2. Kitap* (ss. 295-322). Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Yılmaz, C. (2011). "Canik", C. Yılmaz (Ed.). *İlkağdan Cumhuriyete Canik* (ss. 1-20). Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Yılmaz, C. ve Zeybek, H. İ. (2016) *Samsun Coğrafyası*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Yılmaz, C. (2019a). "Türkiye'de Kırdan Kente Göç Sürecinde Etkili Olan Aracı/İletici/ Kolaylaştırıcı Faktörler", Ü. Erbilen ve G. Şahin (Ed.) (*Prof. Dr. Nuran Taşlıgil'e Armağan*) *Beşeri ve İktisadi Coğrafya Araştırmaları* (ss. 125-134). İstanbul: Eski Babil Yayınları.

Yılmaz, C. (2019b). "Samsun'da Mevsimlik Tarım İşçileri", Ü. Erbilen ve G. Şahin (Ed.) (*Prof. Dr. Nuran Taşlıgil'e Armağan*) *Beşeri ve İktisadi Coğrafya Araştırmaları* (ss. 135-148). İstanbul: Eski Babil Yayınları.

Zeybek, H. İ., Uzun, A., Yılmaz, C., Bahadır, M., Dinçer ve H., Hatipoğlu, İ. K. (2017a) "Bir İç Göç Olayı: Samsun'da Tokatlılar", O. Köse (Ed.). *Geçmişten Günümüze Göç* (ss. 859-876). Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Zeybek, H. İ., Uzun, A., Yılmaz, C., Aylar, F., Bahadır, M., Dinçer, H. ve Hatipoğlu, İ. K. (2017b). "Yakın Dönemde (2008-2015). Samsun'a Olan İç Göçlerin İller İtibariyle Dağılışı", O. Köse (Ed.). *Geçmişten Günümüze Göç* (ss. 839-850) Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

İleri Okuma Önerileri

İpek, N. (2010). *Selanik'ten Samsun'a Mübadiller*. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

İpek, N. (2013). *İmparatorluktan Ulus Devlete Göçler*. Samsun: Samsun Büyükşehir Belediyesi Yayınları.

Yılmaz, C. (2011). (Ed.). *İlkağdan Cumhuriyete Canik*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Yılmaz, C. ve Zeybek, H. İ. (2016). *Samsun Coğrafyası*. Samsun: Canik Belediyesi Kültür Yayınları.

Geçmişten Günümüze Göç (2017). VII. Uluslararası Canik Sempozyumu Bildiriler Kitabı. 3 Cilt, O. Köse (Ed.). Samsun. <https://kultur.canik.bel.tr/kategori/8/kultur-yayinlari/>.